

6. Нагорний Є. В. Аналіз основних етапів розвитку контейнерних перевезень / Нагорний Є. В., Наумов В. С., Вітер Н. С. // Автомобильный транспорт. – Вып. 26. – 2010. – С. 85–90.
7. Розподіл обсягів експорту-імпорту товарів за видами їх транспортування за 2012 рік [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України, експрес-випуск від 28.02.2013 № 08.2-27/26. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Переробка вантажів у морських (річкових) портах (причалах) України у 2012 році. [Електронний ресурс] : стат. бюл. // Державна служба статистики України. – К., 2013. – 87 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Митна статистика [Електронний ресурс] / Офіційний портал Міністерства доходів і зборів. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/mitna-statistika>
10. Аладьев В. З. Основы программирования в Maple / В. З. Аладьев. – Гродно ; Таллин : Международная академия ноосферы, 2006. – 300 с.
11. Босов А. А. Математичне моделювання раціонального використання ресурсів залізничної станції (повідомлення) / Босов А. А., Єлісеєнко К. В., О. І. Харченко // Вісн. ДНУЗТ, 2009. – Вип. 27. – С. 205–209.
12. Лоули Д. Факторный анализ как статистический метод / Д. Лоули, А. Максвел. – М. : МИР, 1967. – 144 с.

УДК 338.246.025

Н. В. Архірейська, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Академії митної служби України

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕДУР МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Розглянуто роль процедур митного контролю в забезпеченні ефективності митної діяльності держави. Досліджено динаміку надходжень митних платежів до державного бюджету України за період 2010–2014 рр. Проведено оцінку структури митних платежів, що стягуються митними органами, у розрізі років, за результатами якої виявлено найбільш фінансово ефективні податки та збори.

Рассмотрена роль процедур таможенного контроля в обеспечении эффективности таможенной деятельности государства. Исследована динамика поступлений таможенных платежей в государственный бюджет Украины за период 2010–2014 гг. Проведена оценка структуры таможенных платежей, взимаемых таможенными органами, в разрезе лет, по результатам которой выявлены наиболее финансово эффективные налоги и сборы.

The article considers the role of customs control procedures to ensure the efficiency of the customs of the state. The dynamics proceeds of customs duties to the State Budget of Ukraine for the period of 2010–2014 yy. Evaluation of the structure of customs duties levied by customs authorities in the context of years, the results of which revealed the most fiscally efficient taxes and fees.

Ключові слова. Митні процедури, митний контроль, ефективність, митні платежі.

© Н. В. Архірейська, 2014

Вступ. Проведення перевірок платників податків митними органами є визнаним у всьому світі способом гармонізації та спрощення митних процедур, про що наголошено у відповідній міжнародній конвенції та митному законодавстві Європейського Союзу.

Нині митний контроль залишається важливим та ефективним засобом проведення митної політики держави. Він реалізується шляхом здійснення комплексу заходів, що забезпечують своєчасне виявлення порушень митного законодавства України та міжнародних зобов'язань, контроль за виконанням яких покладено на митні органи, а також чітке дотримання юридичними та фізичними особами митних процедур і правил. Саме від митного контролю багато в чому залежить ефективність роботи митних органів, а отже, і ефективність митної діяльності держави.

Постановка завдання. Мета статті полягає у проведенні аналізу митних платежів у дохідній частині Державного бюджету та визначенні ролі процедур митного контролю в забезпеченні ефективності митної діяльності держави.

Для досягнення мети у статті поставлено такі завдання:

- проаналізувати митні податки в структурі доходної частини Державного бюджету;
- дослідити періодичність проведення документальних планових та позапланових перевірок платників податків у 2012–2013 рр.;
- розглянути часові нормативи для митного оформлення в режимі імпорту та експорту;
- визначити роль митного контролю в підвищенні ефективності митної діяльності держави.

Результати дослідження. Особливості організації та вдосконалення процедури митного контролю розглядали такі українські вчені, як О. М. Вакульчик, Т. С. Єдинак, О. О. Книшек, Л. М. Пісьмаченко, П. В. Пашко та ін. Питанням забезпечення постмитного контролю присвячено праці Ю. Є. Петруні, М. О. Губи, Г. Б. Ляльки, М. М. Розумєя. Проте залишається недостатньо опрацьованим питання впливу процедур митного контролю на наповнення доходної частини державного бюджету і забезпечення ефективності митної діяльності держави.

В Україні у процесі становлення ринкової економіки митні податки виступають інструментом мобілізації частини створеного валового внутрішнього продукту до державного бюджету. Динаміка надходжень митних платежів від зовнішньоекономічної діяльності за останні роки свідчить про зростання їх ролі в наповненні доходної частини Державного бюджету (табл. 1).

У процесі дослідження надходжень митних платежів та зборів до державного бюджету України виявлено, що із загальної суми митних платежів найбільша частка належить ПДВ (рис. 1). У 2013 р. митні органи забезпечили надходження доходів до держбюджету в сумі 145,3 млрд грн, що на 9,3 млрд грн (6,1 %) менше попереднього року. Це, в першу чергу, є наслідком затяжної світової фінансової кризи. У 2013 р. скорочення зовнішнього та внутрішнього попиту на світових товарних ринках зумовило зниження зовнішньоторговельного обігу. Зокрема, імпорт товарів до України в минулому році становив 76,8 млрд дол. США. Порівняно з 2012 р. цей показник зменшився на 9 %, або на 7,6 млрд дол. США [2]. Зменшення обсягу імпорту відбулося в більшості бюджетотвірних товарних груп: паливно-енергетичних товарів, устаткування і транспорту, продукції хімічної промисловості, металів, текстилю і текстильних виробів.

Митні податки у структурі доходів Державного бюджету України, млн грн*

Найменування показника	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014 (план)
Надходження митних платежів до Державного бюджету України, в т. ч.	119739,0	137180,0	154570,3	145228,3	162931,4
ПДВ із ввезених на територію України товарів	81102,4	89812,1	116345,2	103360,3	114022,5
Акцизний податок із вироблених в Україні товарів	25342,0	30784,9	23339,0	24100,0	31634,0
Акцизний податок із ввезених на територію України товарів	4374,0	5863,9	1501,0	2202,0	1301,6
Ввізне мито	8290,0	10243,0	12700,1	15075,0	15628,4
Вивізне мито	376,9	218,7	392,0	249,0	79,9
Єдиний збір	160,0	184,0	210,0	194,0	222,5
Плата за виконання митних формальностей	94,0	73,0	83,0	48,0	42,5
Приріст надходжень митних платежів, %	–	14,6	12,6	– 6,1	12,2

*Примітка. Складено автором на основі [1].

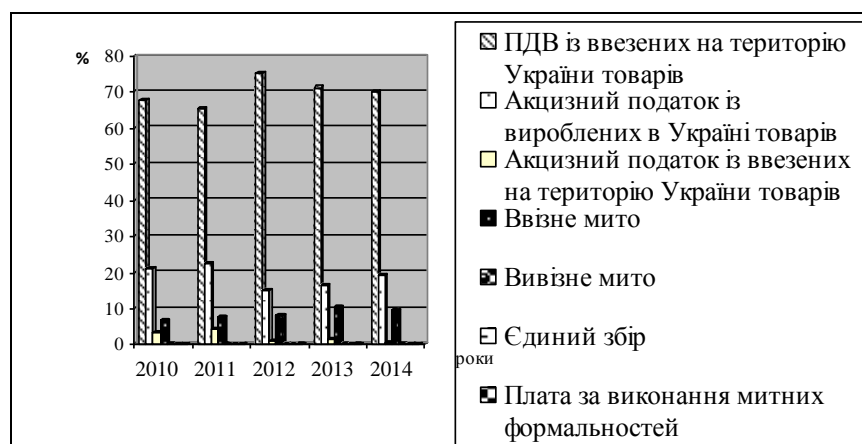

Рис. 1. Структура митних платежів, %

Не дивлячись на зменшення імпорту, у 2013 р. до державного бюджету сплачено 15,3 млрд грн мита, з якого практично вся сума, або 99,4 % – це ввізне мито. До загального фонду державного бюджету надійшло 12,5 млрд грн ввізного мита, що на 4,6 %, або на 492,4 млн грн, більше, ніж у 2012 р. (рис. 2). Така ситуація пояснюється тим, що з початку

2013 р. в Україні ставки ввізного мита зведено до рівня, встановленого відповідно до Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі. Ввізні мита підвищилися на 119 товарних підкатегорій (цемент; руди та концентрати хромові; продукти органічної та неорганічної хімії; добрива та ін.). При цьому на 13 товарних підкатегорій було встановлено нульову ставку (руди та концентрати марганцеві, підшипники, генератори змінного струму тощо).

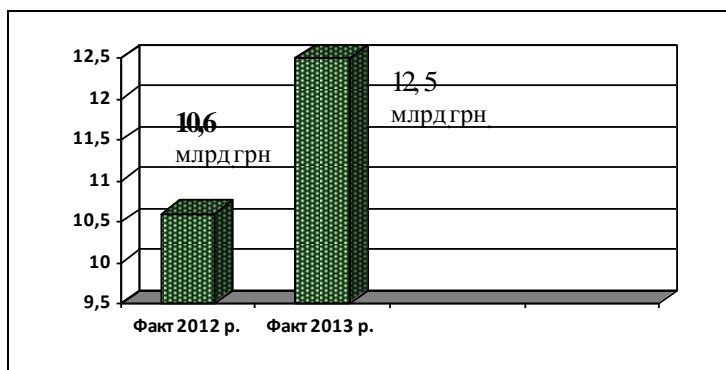

Рис. 2. Надходження ввізного мита до загального фонду державного бюджету

Щодо акцизного податку, то він займає 11 % у надходженнях до державного бюджету. За підсумками 2013 р. до державного бюджету надійшло 35,3 млрд грн акцизного податку, в тому числі вироблених в Україні товарів – 26,4 млрд грн, або 74,8 %, та ввезених в Україну підакцизних товарів – 8,9 млрд грн, або 25,2 %. Надходження загального фонду державного бюджету становили 26,2 млрд грн акцизного податку. Найбільшу частку в надходженнях акцизного податку займають тютюнові вироби – 68,3 % та лікєро-горілчана продукція – 17,8 %. Порівняно з 2012 р. надходження податку до загального фонду державного бюджету зросли на 5,4 % (+1,3 млрд грн), що зумовлено такими основними факторами:

- запровадження авансової сплати акцизного податку виробниками тютюнових виробів при придбанні марок акцизного податку (перевищення сплати над задекларованими сумами);
- підвищення ставки акцизного податку з виробленої в Україні лікєро-горілчаної продукції на 7,9 % та з вироблених в Україні тютюнових виробів – на 6,7 % (середня сума акцизного податку з однієї пачки сигарет з фільтром у 2012 р. становила 4,17 грн, у 2013 р. – 4,48 грн).

За результатами аналізу можна зробити висновок, що частка надходжень митних податків і зборів до державного бюджету дуже вагома. Так, упродовж останніх років питома вага митних платежів у загальному обсязі доходів бюджету становила в середньому 35 %. Відповідний відсоток у європейських країнах значно менший, адже фіскальна функція їхніх митних адміністрацій не найголовніша.

Підвищення ролі митних органів у забезпеченні ефективності зовнішньоекономічної діяльності держави потребує нових контрольних заходів, які базуються на застосуванні системи оцінювання ризиків. Саме проведення постмитного контролю є одним з пріоритетних напрямів підвищення якості організації митного контролю шляхом спрощення митних процедур. У 2013 р. було об'єднано наявні інформаційні ресурси податкової і митної служб та розроблено комплексну ідентифікацію ризиків, що дозволило відстежувати рух товару від кордону до споживача, збільшити ефективність перевірок при кількісному їх скороченні. Також було забезпечено цілодобовий контроль за якістю сервісу на митних пунктах та сервісних

центрах через систему відеоспостереження. Протягом року поетапно здійснювалось об'єднання податкового та митного аудиту. Було розроблено єдиний порядок проведення документальних перевірок. Уніфікація стандартів аудиту дозволила не тільки уникати правових колізій, а й сприяла зменшенню кількості перевірок з одночасним підвищенням якості державного контролю в податковій та митній сферах. У червні 2013 р. створено єдиний Моніторинговий центр – потужний інструмент для аналітичного та інформаційного супроводу процесів детінізації економіки за допомогою найновіших розробок у сфері інформаційних технологій. Система з виявлення ризиків була повністю автоматизована і виключила людський фактор, а отже, і будь-які корупційні прояви. Моніторингова система виділила як “ризикові” менше 1 % зареєстрованих осіб, які у 2013 р. збільшили сплату до бюджету в 1,5 раза [2].

Нині постмитний контроль базується на ризикоорієнтованій системі відбору платників для проведення планових перевірок [3]. До плану-графіка проведення документальних планових перевірок відбираються платники податків, які мають ризик щодо несплати податків та зборів, невиконання іншого законодавства, контроль за яким покладено на органи доходів і зборів. Періодичність проведення документальних планових перевірок платників податків визначається залежно від ступеня ризику в діяльності таких платників податків. Як наслідок, кількість проведених планових перевірок юридичних осіб у 2013 р. скоротилась на 37 % (8,1 тис. планових перевірок у 2012 р. та 5,1 тис. – у 2013 р.).

Крім того, було проведено 33 тис. позапланових перевірок, що на 3,3 тис. менше, ніж за відповідний період 2012 р., а також 71,4 тис. зустрічних звірянь, що на 58,7 тис. менше, ніж за відповідний період минулого року. За результатами всіх перевірок, у 2013 р. донараховано до бюджету 7,2 млрд грн узгоджених податкових зобов'язань [2].

Нові підходи до організації контрольно-перевірної роботи дають змогу не застосовувати постконтроль до сумлінних платників податків, водночас для несумлінних такий контроль є невідворотним. Контрольно-перевірні заходи спрямовуються виключно на тих суб'єктів ЗЕД, які свідомо не сплачують або сплачують не в повному обсязі платежі до бюджету.

Значущість постмитного контролю в забезпеченні ефективності зовнішньоекономічної діяльності держави з року в рік зростає [4]. Проте платежі, перераховані до бюджету, істотно менші, ніж суми, нараховані в результаті здійснення постмитного контролю. Упродовж 2013 р. митницями відкрито 23,3 тис. справ про порушення митних правил на суму 796 млн грн. З них лише у 13,3 тис. справ реально вилучено предмети правопорушень на суму 396 млн грн та до 6,9 тис. справ застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 55 млн грн. На розгляд до суду митницями передано 15,2 тис. справ про порушення митних правил на суму 699 млн грн. За результатами розгляду справ судом прийнято рішення про конфіскацію безпосередніх предметів правопорушень на суму 195 млн грн, накладено штрафів на 134 млн грн. Отже, різницю між нарахованими і перерахованими сумами можна вважати резервом зростання бюджетних надходжень від постмитного контролю.

Проведена оцінка судових оскаржень показує, що велика кількість судових рішень вноситься не на користь митного органу (близько 54 %). На нашу думку, запровадження циклу тренінгів для працівників митних органів стосовно управління ризиками та постконтролю дозволить краще обґрунтовувати підстави для донарахування митних платежів та застосування інших санкцій і розв'язати цю проблему в частині, яка залежить від митниці. Необхідно розробити й упровадити в практичну діяльність методичне та інструктивне забезпечення контрольних заходів.

Формування ефективних підходів у напрямку вдосконалення процедур митного контролю потребує врахування сучасних прийомів та використання комплексних заходів з урахуванням оновлень чинного законодавства в митній сфері. Зокрема, у 2013 р. Митним кодексом було встановлено чіткі часові нормативи для митного оформлення. Визначено, що митне

оформлення завершується протягом 4 робочих годин з моменту пред'явлення органі доходів і зборів товарів і транспортних засобів комерційного призначення. Встановлено вичерпний перелік випадків, коли вищезазначені строки можуть бути перевищені. За порушення цих строків встановлена персональна відповідальність посадових осіб митниці. Незважаючи на те, що Митним кодексом визначено 4-годинний термін такого оформлення, на кінець 2013 р. цей показник становить у режимі імпорту 2 год 25 хв, у режимі експорту – 52 хв. Таких результатів удалося досягти в тому числі завдяки розвитку системи управління ризиками. У 2013 р. митниці оглядали лише 3,5 % товарів, що в 3,6 раза менше, ніж у 2012 р. Частку визначення митної вартості товарів за ціною контракту (тобто за заявою декларантів) наближено до загальноєвропейських стандартів – 83 %. Також у 2013 р. скоротився час проходження митних формальностей: пасажирським легковим автотранспортом (“зелений коридор”) – з 12 до 3 хв; громадянами на авіатранспорті – з 10 до 2 год; вантажним транспортом (“червоний коридор”) – з 2 год 10 хв до 1 год 30 хв.

Висновки. З огляду на зазначене можна зробити висновок, що для підвищення ефективності процедур митного контролю необхідно більше уваги приділяти використанню сучасних електронних систем і технологій, які дозволять скоротити час проходження товарів через митницю, мінімізувати людський фактор та зменшити кількість бюрократичних процедур. Запровадження практики сканування вантажів мобільними установками в режимі “імпорт” і “транзит” дозволить огляд вантажів проводити за час від 2 до 5 хв. При цьому безконтактна перевірка надає суб'єктам ЗЕД можливість суттєво зекономити, адже середня вартість послуг розвантаження та завантаження транспортного засобу чи контейнера під час митного огляду становить від 1500 до 15 000 грн.

Література

1. Про державний бюджет України на відповідний рік [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>
2. Публічний звіт МДЗУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/media-tsentr/novini/138216.html>
3. Шталь Т. В. Митні платежі України та вплив на них членства у Світовій організації торгівлі / Т. В. Шаль, М. А. Вівденко, К. Є. Кравченко // Вісник Міністерства доходів і зборів України. – 2013. – № 35. – С. 25–34.
4. Пашко П. В. Аудиторський контроль в митній справі / П. В. Пашко, Д. В. Пашко // Митна безпека. – № 1. – 2013. – С. 4–13.